

TURFAN HALK KOŞMALARI (TURPAN HELK KOŞAKLIRI)

Yard. Doç. Dr. Erkin EMET

Toplayıp neşre hazırlayan: Turfan Vilayeti Halk Edebiyatı Derleme ve Toplama Komitesi, Turfan Neşriyatı, Ocak 1994 (VI x 566 sayfa).

Doğu Türkistan'ın en eski kültür tarihine sahip, en zengin yer altı ve yer üstü zenginliğine sahip vilayettir. Turfan, Doğu Türkistan'ın ortasında, Tanrı dağlarının güneyindedir. Dört tarafı dağlarla çevrilmiş, deniz seviyesinden 154 metre aşağıdadır. Turfan özümü ile kavunu dünyaca meşhurdur. Verimli topraklara ve zengin yer altı kaynaklarına sahip olan Turfan'ın nüfusu 2 milyondan fazladır. Tarihi kaynaklara baktığımız zaman, Turfan tarihte üç medeniyetin yani Yunan medeniyeti, Çin medeniyeti ve Hint medeniyetinin kaynaştığı yerdir. Batı ile doğuyu birbirine bağlayan köprüdür. Türkler 840 yılında Moğol vadisinden batıya göç ettiği zaman ilk ayak bastıkları yer, İdikut Uygur devletinin kurulduğu yer olmuştur. Bu nedenle Turfan'da Eski Uygur Türk kültürünün tanığı olan pek çok yer vardır. Bunlardan başlıcaları olan Yargul şehri harebeleri, İdikut şehri kalıntıları, Murtuk budizm, Yargul budizm mağaraları, Astane tarihi mezarlığı, Sulayman Vang minaresi taş abideler, Toksun nahiyesindeki Görcey mezarlığı, Kaya taş resimleri, Piçan nahiyesindeki Tuyuk Budizm mağaraları, (Ming, Oyi), Lükçün sarayı gibi pek çok tarihi yerler Uygur Türklerinin ne kadar uzun tarihe sahip olduğunu ispatlamaktadır. Eski İpek Yolu üzerindeki bu tarihi yerlerde yapılan arkeolojik kazılar bu yerlerdeki matbaacılık, ipekçilik, çiftçilik, hayvancılık, bahçevanlık, mimarlık sektörlerinin çok ilerlediğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, eskiden beri Turfan pek çok alimlerin, arkeologların ve seyahatçıların dikkatini üzerine çeke gelmiştir.

Turfan vilayeti oldukça zengin ve eski halk edebiyatına sahiptir. TURFAN HALK

KOŞMALARI adlı bu kitap işte bu zengin halk edebiyatının önemli bir parçasıdır.

Turfan halk koşmaları Uygur halk koşmaları içinde içerik, şekil ve dil bakımından kendine özgü bir özelliğe sahiptir.

Turfan halk edebiyatı ürünlerinin derlenmesi ve neşrinde bazı çalışmalar yapılmışsa da, çeşitli siyasi nedenlerle bu çalışmalar sürekli ve geniş çapta olamamıştır. 1976 senesinde Mao'nun ölümünden sonra, yürürlüğe konulan açıklık politikasından sonra, halk edebiyatı ürünleri yavaş yavaş derlenerek araştırılmaya başlanmıştır.

1981 yılında Kumul Vilayetinde Doğu Türkistan'ın Doğusundaki Halk Edebiyatı Araştırmaları Sempozyumu düzenlendi. Bu toplantıdan sonra, halk edebiyatı derleme ve araştırma kurumları kurulup, çalışmalar hızlandırıldı. 1989 yılında geniş çapta halk edebiyatı derleme çalışmalarına başlandı.

Doğu Türkistan Halk Edebiyatı Araştırma Kurumunun ve vilayetlik hükümetinin desteğiyle Turfan vilayetinde 12.100 halk koşması derlendi. Bu derlemeler Turfan vilayetindeki Uygur halk koşmalarının örneği niteliğine haiz olanlardan seçilerek oluşturulmuştur.

Turfan Koşmaları: Emek Koşmaları (Emek Koşakliri), Siyasi Koşmalar (Siyasi Koşaklar), Methiye Koşmaları (Medhiye Koşakliri), Tören ile Örf ve Adet Koşmaları (Murasim ve Örfi-adet Koşakliri), Aşk Koşmaları (Muhabbet Koşakliri), Hayat Koşmaları (Turmuş Koşakliri) Tarihi Koşmalar (Tarihiy Koşaklar), Çocuk Koşmaları (Balılar Koşakliri), Turfan Halk Türküleri (Turfan halk Nahşiliri), gibi dokuz bölümden oluşmaktadır. Bu eser içerdiği anlamların zenginliği, şekillerin çeşitliliği, koşmaların eksikliği, yöresel özeliğe sahipliği, dilinin canlılığı ve sadeliğiyle dikkat çekmektedir.